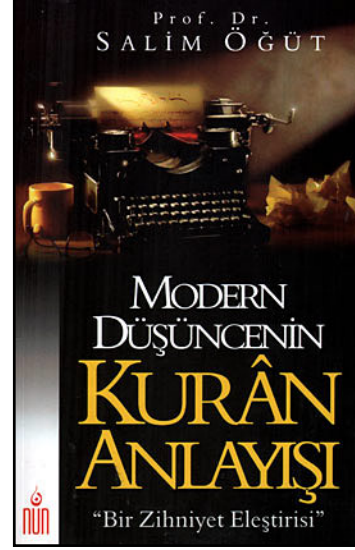

Modern Düşüncenin Kur'ân Anlayışı Bir Zihniyet Eleştirisi

Salim Öğüt,
Nun Yayıncılık,
İstanbul 2008, 320 s.

Modern dönem tefsir hareketinde üzerinde en fazla tartışma yapılan konuların başında şüphesiz tarihsellik gelmektedir. İlk olarak Batı'da ortaya çıkmış bir kavram olan tarihsellik, üzerinde ittifak edilen bir tanımlanmamakla birlikte, "geçmişte olup biten her şeyin geçmişte kalmasına rağmen etkisini sürdürmesi"i olarak ifade edilebilir. Tarihselliğin edebi metinleri ve tarihi olayları anlama ve

Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi
Cilt 10, Sayı 3, 2010
ss. 297-301

db10/3

yorumlamada önemli bir metot olduğunu söyleyebiliriz. Ancak tarihselliği, ilahi kaynaklı dinsel metinleri anlama ve yorumlamada esas almak ciddi sakıncaları beraberinde getirmektedir.

İlk olarak Fazlur Rahman tarafından dillendirilen tarihsellik anlayışı, daha sonra İslam dünyasının değişik bölgelerindeki akademisyenler arasında revaç bulmuş ve Rahman'ın ahkam ayetleriyle sınırlandırdığı bu anlayış, -bazı temel mesajlar hariç- Kur'an'ın tamamının tarihsel olduğu görüşüne kapı aralamıştır.

Ülkemizin tarihsellik anlayışıyla tanışması 1980'li yıllara teka-bül eder. Fazlur Rahman'dan yapılan bazı çevirilerle gündeme gelen tarihsellik, 1989'da *İslami Araştırmalar Dergisi*'nin Fazlur Rahman özel sayısı ile pekişmiş, 90'lı yıllarda tarihsellik anlayışını savunan akademisyenler tarafından kaleme alınan makale ve kitaplarla ciddi anlamda gündemi meşgul etmiştir. 2000'li yıllarda nispeten hız kaybeden tarihsellik tartışmaları 2006 yılında Mustafa Öztürk tarafından kaleme alınan "*Kur'an'ın Tarihsel Bir Hitap Oluş Keyfiyeti*"ⁱⁱ adlı makale ile tekrar alevlenmiş ve tanıtımını yapacağımız "*Modern Düşüncenin Kur'an Anlayışı Bir Zihniyet Eleştirisi*" adlı kitabın kaleme alınmasında ana muharrik unsur olmuştur.

298 | db

Salim Ögüt tarafından mezkur makaleye reddiye olarak kaleme alınan bu eser, önsöz ve üç bölümden oluşmaktadır. Ancak kitap her ne kadar üç bölümden oluşuyorsa da kitabın kurgusunun makalenin anlam kurgusu üzerine bina edildiğini söylemek mümkündür.

Önsüzünde kitabın kuvveden fiile çıkış serüvenini anlatan müellif,ⁱⁱⁱ kendisinin de öğretim üyesi olduğu İlahiyat Fakültelerinin öğrenciler üzerindeki fonksiyonuna dikkat çeker. Şahid olduğu bir olay ve İlahiyat fakültelerindeki öğrencilerin dindarlık ve ölüm kaygıları hakkında yapılan bir araştırmadan^{iv} örnekler veren müellif, İlahiyat Fakültelerinin din adamı yetiştirme potansiyeli hakkında büyük mütefekkir Ali Fuad Başgil'den şu alıntıyı yapar:

Bana Ankara'daki İlahiyat Fakültesi'nden veyahut İmam-Hatip okullarından bahsetmeyiniz, rica ederim. Laik Üniversiteye bağlı fakülteler, din âlimi değil, din tenkitçisi yetiştirir. İmam-Hatip mektepleri İslamiyet'in yalnız elemanter bilgilerini öğretmekle kalır. İslamiyet'in yüksek ilimleri, kelamiyyât ve bedîiyâtı uzun seneler okutulmamak yüzünden bugün hemen hemen yok olmuştur.^v

Ögüt, Başgil'in 60 yıl önceki bu tespitlerinin keramet derecesinde isabet kaydettiğini, ne yazık ki her geçen dakikanın bu tespitleri biraz daha fazla haklı çıkardığını ifade etmektedir. Özellikle

modern İslam düşüncesinin öğrenciler üzerindeki menfi etkisine işaret eden Müellif, ne yapabiliriz kaygısını taşıırken mezkur makaleye rastladığını ve bu eserin böyle bir olayın akibetinde kaleme alındığını belirtir.

Öncelikle müellifin eserinde tenkide maruz kalan Öztürk'ün, Kur'an'ın tarihselliğini iddia eden makalesi hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz. Yazar, mezkur makalesinde, Kur'an'ın -bazı temel mesajlar hariç- tamamen tarihsel olduğunu iddia etmektedir. Ona göre, Kur'an'ın dilinin Arapça olması, sebep-i nuzüllerin yerel olması, nuzül sürecindeki muhatapların Araplar olması, Kur'an'da ki örneklerin Arapların örf ve adetleriyle uygunluk arz etmesi, cennet ve cehennem tasvirlerinin ve Allah tasavvurlarının yerel olması, zihar, lian, haram aylar gibi hükme konu olan bazı meselelerin Araplarda yaygın uygulamalar olması vb. nedenler Kur'an'ın tarihsel bir metin olduğunun kanıtlarıdır. Bunun yanında Tek Allah inancı, ahiret inancı, anne-babaya iyi davranmak, fakirlere yardım etmek, ahde vefa göstermek, adaleti hakim kılmak, kötülüğü engellemek gibi bütün peygamberlerin mesajlarının ortak özelliği olan tarih üstü erdemler Kur'an'ın evrensel boyutunu oluşturmaktadır.

Öğüt'ün hem şerh hem de eleştiri tarzında kaleme aldığı kitabındaki usûlu şöyledir: Makaleden cümle veya paragraf halinde kesitler alarak yazarının ne kastettiğini veyahut ilgili kısımdan hangi manaların anlaşılabilceğini ifade eder. Bu noktada makale yazarını obsküranist^{vi} olmakla eleştiren müellif, bu nedenle ihtimal dahilindeki manaların da eleştirisini yapmak zorunda kalır. Makalede delil olarak kullanılan kaynakları teker teker inceleyen Müellif, yazarın daima azınlık görüşlerle amel ettiğini, kaynak verdiği eserlerdeki bütünlüğe sadık kalmadığını, bazı alıntılarda makaslama yaparak eser sahiplerinin görüşlerini tahrif ettiğini belirtir (ss. 35-36).

Birinci bölümde Kur'an'ın indiği ortam, dil ve muhataplarının Araplar olması dolayısıyla hitabın tarihsel olduğu iddialarına değinen Öğüt, hiçbir ilahi hitabın ortam ve dilden bağımsız olamayacağını bu nedenle bu iddiaların geçerli olmadığını savunur (ss. 23-75).

Kur'an'ın nazil olduğu vasatta evrensellik iddiası içermediğini savunan ve buna Sebe 34/28. ayetteki *kâffeten li'n-nâs* ibaresini delil gösteren yazar, *kâffe* kelimesinin "engel olmak, alıkoymak" mana-larında da kullanıldığını, *ve-mâ erselnâke illâ kâffeten li'n-nâs*

ibaresinin de Hz. Peygamber'in Mekke ve havalisindeki insanları şirk ve inkârcılıktan vazgeçirmek için gönderildiğini ifade etmektedir. Yazar bu görüşünün Müfessir Kurtubi tarafından da zikredildiğini belirtir (s. 53).

Müellifin bu iddialara cevabı şu şekildedir. Öncelikle yazarın görüşüne dayanak kıldığı Kurtubi tefsirine müracaat eder. Bu görüşün adı geçen tefsirde kıl görüş babında zikredildiğini, klasik kaynaklardaki kıl görüşlerin ise pek muteber sayılmadığını, hatta öyle olsa bile bunun Hz. Peygamberin risaletinin evrenselliğine halel getirmeyeceğini ifade eder. Kaldı ki Hz. Peygamberin risaletinin evrenselliğini vurgulanan çok sarîh ayetler^{vii} varken yazarın bir ayete takılıp kalmasını sinekten yağ çıkarmaya benzeterek açık bir tahrif olarak değerlendirir (ss. 47-58).

İkinci bölümde tarihselci ve tarih-üstücü Kur'an okuma tasavvurlarına değinen müellif, yazar tarafından tarihsel olarak değerlendirilen hususları ele alarak onlardaki evrensel yönleri ortaya koymaya çalışır. Yazarın "*Hz. Peygamberin yaşadığı dönemin tarihselliğine özgü birçok Arap örfünü –sırf Kur'an'da zikri geçtiği için- bugüne taşımayı gerektirmez*" görüşüne "*Hz. Peygamberin yaşadığı dönemin tarihselliğine özgü birçok Arap örfünü –sırf Kur'an'da zikri geçtiği için- bugüne taşımak gerekir*" ifadesiyle cevap veren müellif Kur'an'da zikri geçen her hüküm ve ilkenin ilahilik vasfını kazandığını, dolayısıyla evrensel olduğunu savunur (ss. 152-155).

Yazarın Kur'an'ın tarihselliği iddiasında önemli bir argümanı da Kur'an'ın doğrudan muhataplarının Hz. Peygamber dönemindeki Araplar olduğu, Çağdaş Müslümanların ise Kur'an'ın dolaylı muhatapları olduğudur. Kur'an'ın doğrudan muhataplarının Araplar olmasına karşı çıkmayan müellif, bu durumun her Peygamber için geçerli olduğunu, fakat bunun pratik tezahüründe ne gibi bir farklılık meydana getirdiğini anlayamadığını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle Kur'an'ın doğrudan muhatabı olmak ile dolaylı muhatabı olmanın dini mükellefiyet açısından ne gibi sonuçlar doğuracağını, bunun bazı dini yükümlülüklerden kurtulma anlamına gelip gelmeyeceğini sorgulamaktadır. Bu bağlamda tarihselciler tarafından bir ilmihal yazılmasını teklif eden müellif, teorik planda yazılacak binlerce makalenin maksadın hasıl olmasında bir katkı sağlamayacağını beyan etmektedir (ss. 137-164).

Üçüncü bölümde muamelat hükümlerinin tarihselliği konusundaki görüşleri değerlendiren müellif, Kur'an'da ki hükümlerin hepsinin evrensel olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır.

Netice olarak Salim Öğüt'ün, hakkında geniş bir literatür oluşan tarihsellik anlayışını benimseyenlere esaslı bir tenkit mahiyeti arz eden bu çalışmasının konuyla ilgilenenlere yeni ufuklar aralayacağı düşüncesiyle okunmasını salık veriyoruz.

Ahmet YAZICI

OMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
ahmethamzat@hotmail.com

NOTLAR:

- i Özlem, Doğan, *Tarih Felsefesi*, Ara Yayınları, İstanbul, 1992, s.145.
- ii Öztürk, Mustafa, *Kur'an'ın Tarihsel Bir Hitap Oluş Keyfiyeti*, *İslâmî İlimler Dergisi*, Ankara 2006, s. 59-77; Aynı zamanda bu makale kitabın sonunda da yer almaktadır.
- iii Bu çalışmamızda müellif ifadesi, Kitabın sahibi Salim Öğüt için, yazar ifadesi de makalenin sahibi Mustafa Öztürk için kullanılacaktır.
- iv Yıldız, Murat, “*İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Dindarlık ve Ölüm Kaygıları Üzerine*” *Akademik Araştırmalar Dergisi*, İstanbul 2002, Yıl 4, Sayı 14, ss. 161-174.
- v Başgil, Ali Fuad, *Din ve Laiklik*, İstanbul, 1998, s. 298.
- vi Muğlaklaştran, müphemleştiren.
- vii Araf 7/158; Enbiya 21/107.